

УДК 346.62:336.713

*Баришевська І.В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Корабахіна А.Ю.,
асистент кафедри фінансів і кредиту,
Миколаївський національний аграрний університет*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІКУ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Постановка проблеми. Функціонування банківської системи України в умовах несприятливої економіко-політичної ситуації характеризується низкою ключових проблем. Так, сьогодні значна кількість банківських установ визнана неплатоспроможними, збільшився обсяг зобов'язань завдяки девальвації національної валюти, а також погіршилась якість активів банків тощо. Пошук шляхів підвищення ефективності діяльності вітчизняних банків направлений на врегулювання фінансово-банківської кризи за рахунок удосконалення діючого законодавства, особливо в частині формування та обліку статутного капіталу, мінімальний розмір якого буде суттєво зростати протягом наступних 10 років.

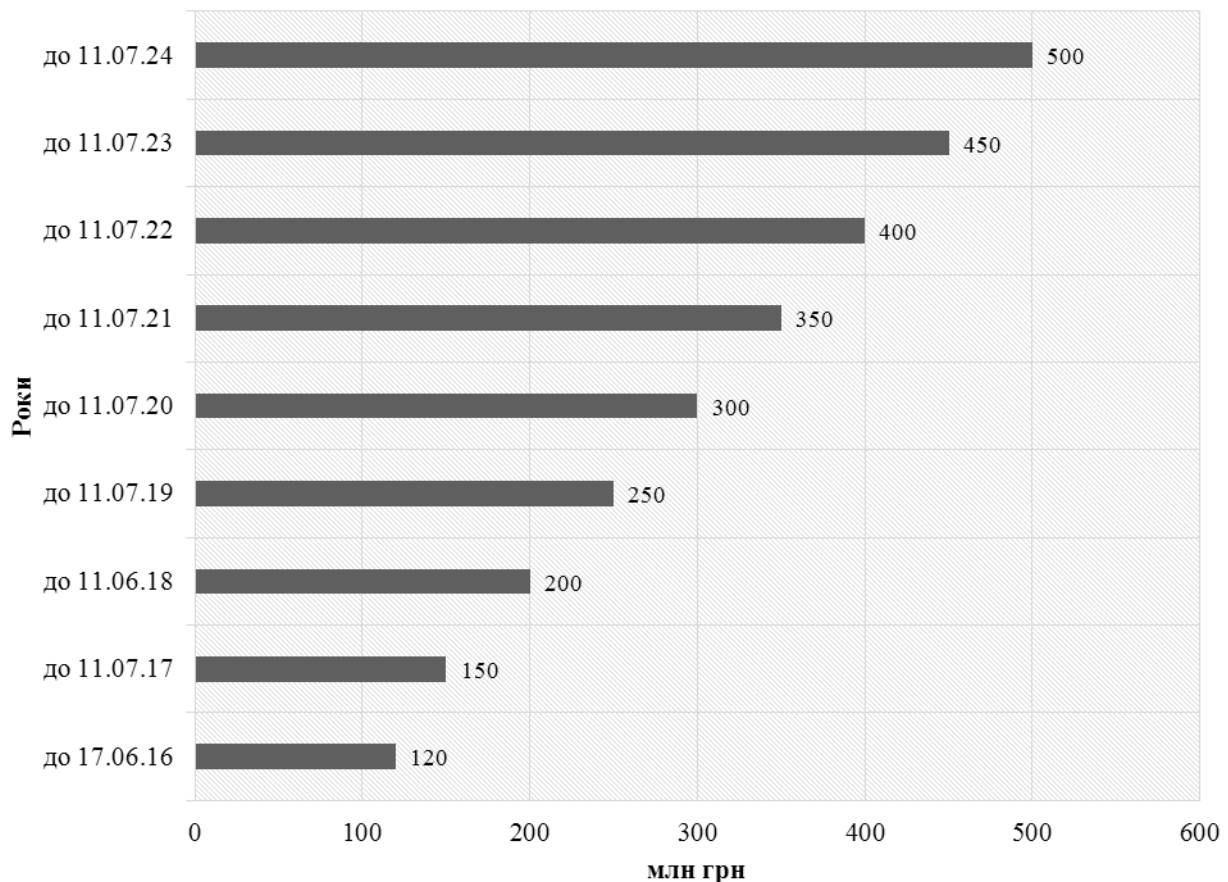
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем формування та обліку статутного капіталу банку присвячено наукові праці багатьох вчених та економістів, зокрема, І. Волкової, Л. Кіндрацької, А. Кірізлєєва, О. Коренева, Н. Литвин, О. Мірошніченко, Т. Савченко, С. Смерічевського та ін. Попри значні здобутки у процесі формування методики обліку капіталу

комерційних банків, зміни основних законодавчих норм вимагають оновлювати підходи до відображення на рахунках основних банківських операцій саме зі статутним капіталом.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей формування та обліку статутного капіталу комерційних банків відповідно до вимог вітчизняного законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1], статутний капітал – це сплачена грошовими внесками учасників банку вартість акцій, паїв банку в розмірі, визначеному статутом. Статутний капітал банку формується відповідно до вимог законодавства України та установчих документів банку. Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти – в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях.

З метою підвищення ефективності та забезпечення стабільної діяльності банків України Постановою Правління Національного банку України № 464 від 06.08.2014 р. «Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру» [2] підвищено вимоги до мінімального розміру статутного капіталу нових банків до 500 млн грн. та затверджено графік приведення докапіталізації діючих банків протягом 10 років (рис. 1).

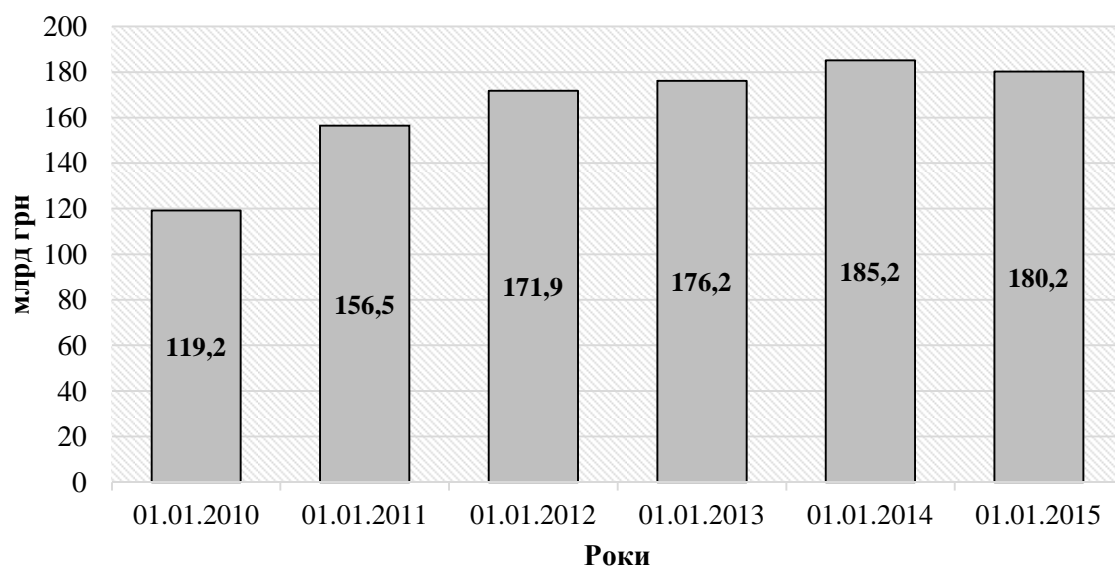

Рис. 1. Законодавче регулювання мінімального розміру статутного капіталу банків України, 2016-2024 рр.

Джерело : складено авторами на основі [2]

Станом на 01.01.2015 р. статутний капітал вітчизняних банків становить 180,2 млрд грн, що на 51,2% більше порівняно з 2010 р. Проте в результаті значної девальвації національної валюти, погіршення якості кредитного портфелю, зростання валютних ризиків, а також скорочення кількості банків, які мають банківські ліцензії Національного банку України (з 180 до 163 банків), статутний капітал вітчизняних банків у січні 2015 р. зменшився на 2,7% порівняно з 2014 р., що є негативною тенденцією розвитку банківського сектора економіки (рис. 2).

Відповідно до аналітичного огляду банківської системи, протягом I кварталу 2015 р. 8 банківських установ збільшили статутний капітал на загальну суму 7,44 млрд грн. з метою підтримки власного бізнесу (табл. 1). В свою чергу, протягом I кварталу 2014 р. статутний капітал було збільшено лише на 1,31 млрд грн. задля розширення діяльності, за винятком деяких банків, які нарощували капіталізацію, щоб забезпечити виконання законодавчо встановлених вимог щодо мінімального розміру статутного та регулятивного капіталів.

Рис. 2. Динаміка обсягів статутного капіталу банків України, 2010-2015 рр.

Джерело : складено авторами на основі [3]

Таблиця 1

Банки, які збільшили статутний капітал протягом I кварталу 2015 р., тис. грн

Назва банку	Група	01.01.2015 р.	01.04.2015 р.	Зміни за I квартал 2015 р.
Укресімбанк	I	16689041,86	21689041,75	4999999,89
ВТБ Банк		5415764,43	6615784,41	1200019,97
Банк «Фінансова Ініціатива»	II	2000000	2280000	280000
Укрінбанк		405000	505000	100000
Банк інвестицій та заощаджень	III	250000	500000	250000
Банк Національні Інвестиції		161000	241000	80000
Піреус Банк МКБ		1627792	2077274	449482
Таскомбанк		220000	299200	79200
ВСЬОГО		x	x	7438701,87

Джерело : складено авторами на основі [3]

Положенням про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів [4] передбачено вимоги до формування та обліку статутного капіталу банку, зокрема, засновники (учасники) юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, акумулюють кошти для формування статутного капіталу не нижче розміру, передбаченого статтею 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність», на накопичувальному рахунку, що відкривається в Національному банку.

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [5] для обліку статутного капіталу банку призначено пасивний рахунок 5000 «Статутний капітал банку». За кредитом даного рахунку проводяться суми збільшення статутного капіталу, а за дебетом – зменшення. Кредитовий залишок за даним рахунком відображає загальну суму зареєстрованого акціонерами чи учасниками статутного капіталу банку.

Облік сум незареєстрованого, але сплаченого засновниками (акціонерами, учасниками) банку статутного капіталу (кошти за акціями або паями) з 08.01.2013 р. ведеться за рахунком 5004 «Внески за незареєстрованим статутним капіталом» згідно змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України, затверджених Постановою Правління НБУ від 08.01.2013 № 3 [6]. За кредитом рахунку проводяться суми, що отримані банком в оплату акцій або паїв до реєстрації статутного капіталу. За дебетом рахунку проводяться суми зареєстрованого статутного капіталу або суми, що повертаються в разі відмови в погодженні статуту банку.

Акції банку можуть продаватися за номінальною вартістю або ціною, вищою від їх номінальної вартості. У разі продажу акцій за ціною, вищою, ніж їх номінальна вартість, виникають емісійні різниці [7].

Емісійні різниці (емісійний дохід) – це сума перевищення надходжень, отриманих емітентом від емісії (випуску) власних акцій (інших корпоративних прав), над номінальною вартістю таких акцій (інших корпоративних прав) (під час їх первинного розміщення) [8].

Для обліку різниці між номінальною вартістю акції та ціною її розміщення призначено пасивний рахунок 5010 «Емісійні різниці». За кредитом рахунку проводяться суми позитивної різниці в разі первинного та подальшого розміщення акцій. За дебетом рахунку проводяться суми витрат на операцію; суми списання різниці між ціною викупу та номінальною вартістю акцій у межах залишку під час викупу власних акцій.

Процедура формування та обліку статутного капіталу банку має певні етапи, послідовність яких визначена законодавством (рис. 3). Відмітимо, що відображення в бухгалтерському обліку статутного капіталу банку починається з реєстрації проспекту акцій, документу, який містить інформацію про розміщення акцій та інші відомості, зокрема, характеристику емітента; дані про посадових осіб емітента; опис діяльності емітента та можливі фактори ризику в його діяльності; відомості про грошові зобов'язання емітента; відомості щодо осіб, відповідальних за проведення аудиту емітента; відомості про провадження у справі про банкрутство або про застосування санації тощо.

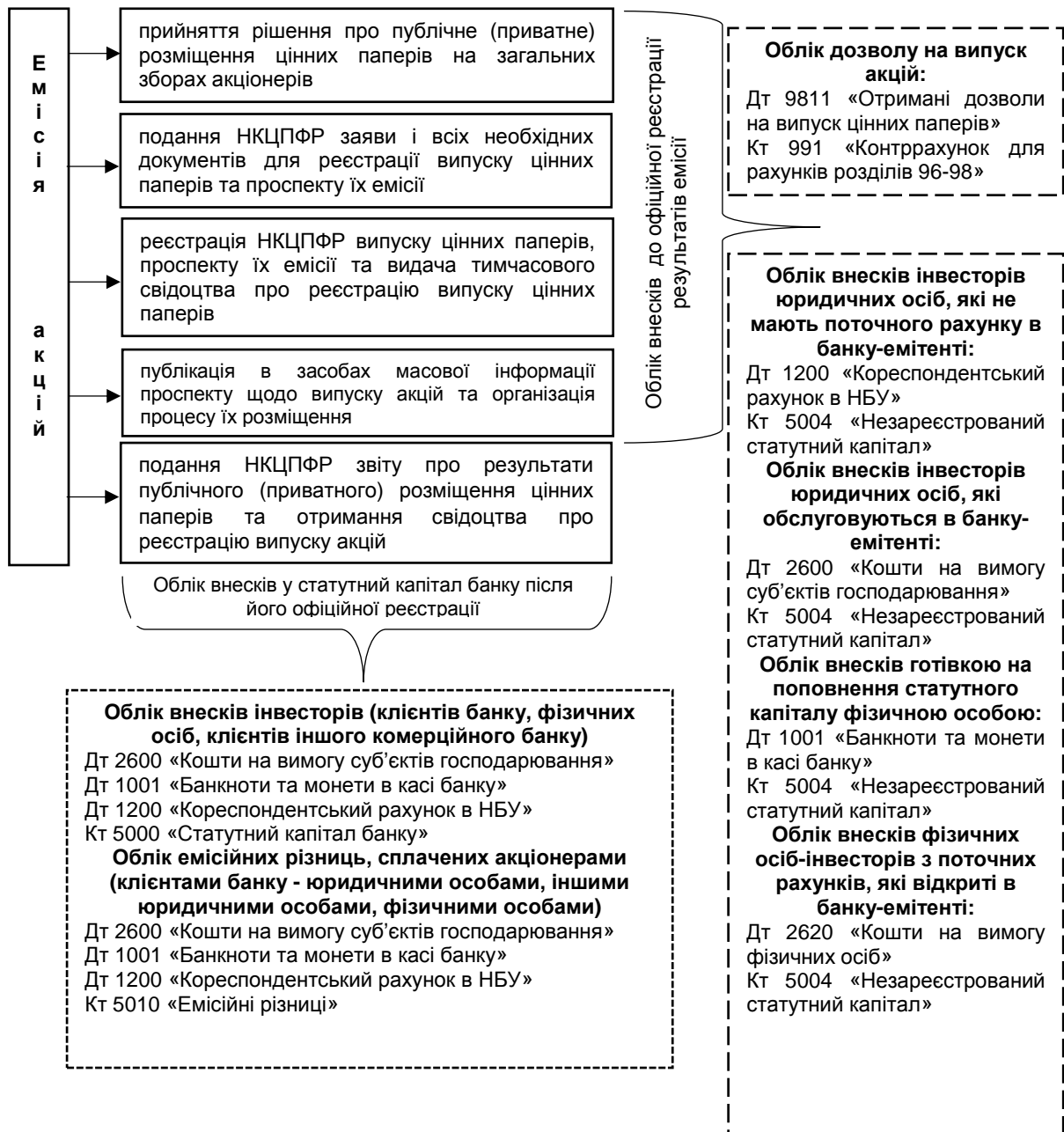

Рис. 3. Основні етапи формування та обліку статутного капіталу банку

Джерело : складено авторами на основі [9; 10]

Документи, що засвідчують повну сплату засновниками внесків до статутного капіталу, подаються у вигляді копій платіжних документів про сплату юридичними та фізичними особами – учасниками банку внесків до статутного капіталу банку разом з інформацією про стан формування статутного капіталу.

Висновки з проведеного дослідження. Аналізуючи зміни до банківського законодавства, варто відмітити, що сьогодні вони спрямовані на запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи. У період докапіталізації одним з нагальних питань залишається «якість» капіталу та прозорість його використання. Особливості формування та обліку статутного капіталу банків полягають у достовірному відображенні інформації про внески акціонерів (учасників) за спрощеною процедурою до офіційної реєстрації результатів емісії акцій за рахунок змін до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України.

Бібліографічний список

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру : Постанова Правління Національного банку України № 464 від 06.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0464500-14>
3. Аналітичний огляд банківської системи за I квартал 2015 р. // Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rurik.com.ua>
4. Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів : Постанова Правління Національного банку України № 306 від 08.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11/page#n20>
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України : Постанова Правління Національного банку України № 280 від 17.06.2004р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0919-04>
6. Зміни до Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України : Постанова Правління Національного банку України № 3 від 08.01.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0166-13>
7. Литвин Н.Б. Фінансовий облік у банках (у контексті МСФЗ) : [підручник] / Н.Б. Литвин. – К. : Хай-Тек Прес, 2010. – 608 с.
8. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 р. [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
9. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України № 3480-IV від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/page3>
10. Смерічевський С.Ф. Фінансовий облік у банках : [підручник] / С.Ф. Смерічевський, А.С. Кірізлєєва. – К. : Кондор, 2014. – 408 с.

References

1. Verkhovna rada Ukrainy (2000), *Pro banky i bankivsku diialnist* [About banks and banking activity], Zakon Ukrainy, no. 2121-III dated 07.12.2000, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (access date October 25, 2015).
2. Natsionalnyi bank Ukrainy (2014), *Pro pryvedennia statutnoho kapitalu bankiv u vidpovidnist do minimalno vstanovlenoho rozmiru* [About bringing the share capital of banks in accordance with the minimum size set], Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy no. 464 dated 06.08.2014, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0464500-14> (access date October 10, 2015).
3. *Analitychnyi ohliad bankivskoi systemy za I kvartal* [Analytical review of the banking system in the first quarter 2015], available at: <http://rurik.com.ua> (access date October 19, 2015).
4. Natsionalnyi bank Ukrainy (2011), *Pro poriadok reiestratsii ta litsenzuvannia bankiv, vidkryttia vidokremlyenykh pidrozdiliv* [About the registration and licensing of banks, opening the isolated units], Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy no. 306 dated 08.09.2011, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1203-11/page#n20> (access date October 10, 2015).
5. Natsionalnyi bank Ukrainy (2004), *Pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku bankiv Ukrainy* [About use of Plan accounts of banks Ukraine], Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy no. 280 dated 17.06.2004, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0919-04> (access date October 01, 2015).
6. Natsionalnyi bank Ukrainy (2013), *Pro zminy do Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku bankiv Ukrainy* [About changes to the Chart of Accounts of banks Ukraine], Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy no. 3 dated 08.01.2013, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0166-13> (access date October 14, 2015).

7. Lytvyn, N.B. (2010), *Finansovyi oblik u bankakh (u konteksti MSFZ)* [Financial accounting in banks (in the context of IFRS)], textbook, Khai-Tek Pres, Kyiv, Ukraine, 608 p.

8. Natsionalnyi bank Ukrainy (2001), *Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini* [About approval of Instruction on regulation of banks in Ukraine], Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy no. 368 dated 28.08.2001, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (access date October 14, 2015).

9. Verkhovna rada Ukrainy (2006), *Pro tsinni papery ta fondovyi rynek* [About securities and stock market], Zakon Ukrainy no. 3480-IV dated 23.02.2006, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/page3> (access date October 11, 2015).

10. Smerichevskiy, S.F. and Kirizlieieva, A.S. (2014), *Finansovyi oblik u bankakh* [Financial accounting in banks], textbook, Kondor, Kyiv, Ukraine, 408 p.

Баришевська І.В., Корабахіна А.Ю. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ОБЛІКУ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Мета – дослідження особливостей формування та обліку статутного капіталу комерційних банків відповідно до вимог вітчизняного законодавства.

Методика дослідження. В процесі досліджень застосовувались традиційні загальнонаукові методи дослідження та методи і прийоми, притаманні обліковій науці. Зокрема, для вивчення законодавчо-нормативної бази щодо формування та обліку статутного капіталу комерційних банків були використані методи аналізу та порівняння; регулювання мінімального розміру статутного капіталу – графічний метод; збільшення статутного капіталу комерційних банків протягом I кварталу 2015 р. – метод групування. При дослідженні особливостей обліку формування статутного капіталу комерційних банків застосовувався метод подвійного запису у системі бухгалтерських рахунків банку.

Результати. Визначено нормативно-правові аспекти формування статутного капіталу комерційних банків та проаналізовано причини підвищення мінімального розміру статутного капіталу банків в умовах нестабільності фінансово-кредитної системи. Відображено особливості обліку внесків інвесторів у статутний капітал банку до та після його офіційної реєстрації в Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Наукова новизна. Удосконалено схему формування та обліку статутного капіталу банку відповідно до змін Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, в якому введено рахунок 5004 «Незарєєстрований статутний капітал», на відміну від раніше діючого рахунка 5001 «Несплачений зарєєстрований статутний капітал банку».

Практична значущість. Наведено практичні підходи поетапного відображення статутного капіталу банку в бухгалтерському обліку з моменту реєстрації проспекту акцій задля корегування положень облікової політики комерційних банків щодо відображення господарських операцій з формування (збільшення) зазначеного виду власного капіталу.

Ключові слова: банк, статутний капітал, незарєєстрований статутний капітал, проспект акцій, емісійні різниці.

Baryshevska I.V., Korabahina A.Yu. THE LEGISLATIVE AND PRACTICAL ASPECTS OF ACCOUNTING AND AUTHORIZED CAPITAL OF COMMERCIAL BANKS

Purpose – the study features is the formation and registration of the authorized capital of commercial banks in accordance with the requirements of national legislation.

Methodology of research. In the process of research applied traditional methods and general scientific methods and techniques inherent in accounting science. In particular, to study the legal and regulatory framework for the formation and registration of the share capital of commercial banks were used methods of analysis and comparison; regulation of minimum capital – graphical method; increase the authorized capital of commercial banks during the first quarter of 2015 – a method of grouping. In the study of accounting features the authorized capital of commercial banks used the method of double entry system of bank accounts.

Findings. Defined legal aspects of the authorized capital of commercial banks and analyzes the causes and increase minimum capital of banks in an unstable financial and credit system. Displaying accounting features contributions from investors in the authorized capital before and after its official registration in the National Commission on Securities and Stock Market.

Originality. Improved circuit formation and registration of the share capital in accordance with changes in the Chart of Accounts of banks Ukraine, which entered due 5004 "Unregistered share capital" in contrast to the pre-existing account 5001 "Outstanding in authorized capital of the bank."

Practical value. The practical approach of gradual reflect the share capital in the accounting prospectus from the registration of shares to adjust the provisions of commercial banks accounting policies to reflect business transactions to form (increase) in this type of equity.

Key words: bank, authorized capital, unregistered share capital, the prospectus of shares emission difference.

Баришевская И.В., Корабахина А.Ю. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ И УЧЕТА УСТАВНОГО КАПИТАЛА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Цель – исследование является особенностей формирования и учета уставного капитала коммерческих банков в соответствии с требованиями отечественного законодательства.

Методика исследования. В процессе исследований применялись традиционные общенаучные методы исследования и методы и приемы, присущие учетной науке. В частности, для изучения нормативно-правовой базы для формирования и учета уставного капитала коммерческих банков были использованы методы анализа и

сравнения; регулирования минимального размера уставного капитала – графический метод; увеличение уставного капитала коммерческих банков в течение I квартала 2015 – метод группировки. При исследовании особенностей учета формирования уставного капитала коммерческих банков применялся метод двойной записи в системе бухгалтерских счетов банка.

Результаты. Определены нормативно-правовые аспекты формирования уставного капитала коммерческих банков и проанализированы и причины повышения минимального размера уставного капитала банков в условиях нестабильности финансово-кредитной системы. Отражены особенности учета взносов инвесторов в уставный капитал банка до и после его официальной регистрации в Национальной комиссии ценных бумаг и фондового рынка.

Научная новизна. Усовершенствована схема формирования и учета уставного капитала банка в соответствии с изменениями Плана счетов бухгалтерского учета банков Украины, в котором введено счет 5004 «Незарегистрированный уставный капитал» в отличие от ранее действовавшего счета 5001 «Неоплаченный зарегистрированный уставный капитал банка».

Практическая значимость. Приведены практические подходы поэтапного отображения уставного капитала банка в бухгалтерском учете с момента регистрации проспекта акций для корректировки положений учетной политики коммерческих банков по отражению хозяйственных операций по формированию (увеличению) указанного вида собственного капитала.

Ключевые слова: банк, уставный капитал, незарегистрированный уставный капитал, проспект акций, эмиссионные разницы.